

Oponentský posudek diplomové práce Bc. Jany Segi Lukavské „Za devatero horami. K teorii literatury pro děti a mládež“

ÚČLK FF UK v Praze, obor český jazyk a literatura

Předkládaná diplomová práce představuje literárněteoretický příspěvek k diskusi o možnostech vymezení literatury pro děti a mládež, nabízí vhled do vybraných zahraničních konceptů teorie literatury pro děti a mládež. Studie je založena především na prezentaci několika vybraných zahraničních konceptů, jež se týkají této problematiky. Autorčiným cílem je jednak kriticky zhodnotit vybrané zahraniční koncepce a jednak vnést tato pojetí do českého prostředí. Svým textem se totiž Jana Segi Lukavská mimo jiné snaží upozornit na to, že v tuzemském prostoru je v současné době úroveň debaty o charakteru literatury pro děti a mládež vzhledem k jejímu teoretickému ukotvení poměrně prostá, autorka píše, že chce „dát českému teoretickému prostředí nové impulzy“ (s. 14). Tento úmysl je třeba ocenit, protože v domácím kontextu diskuse o literatuře pro děti a mládež spíše než v oblasti literární teorie probíhá na poli didaktiky a pedagogiky. Přesto se ukazuje, a to i prostřednictvím této diplomové práce, že metody literární teorie mají didaktice co nabídnout.

Autorka ve své diplomové práci bezesporu prokazuje, že zvládla na adekvátní úrovni jak studium zahraniční odborné literatury, tak její kritické nahlédnutí, výběr je udělán zajímavě a domnívám se, že předložené studované texty mají potenciál vzbudit diskusi, byť by se mělo jednat nejprve o zmíněné kritické zhodnocení těchto přístupů, nikoli zatím o jejich další rozvíjení. Co mi v rámci diplomové práce na této rovině trochu chybí, je absence zdůvodnění, pokud jsem je nepřehlédla, co charakterizuje české příspěvky o teorii literatury pro mládež uvedené v závěrečné bibliografii a na čem jsou založeny. Následující připomínky jsem pojala nikoli jako výtky, ale spíše jako metodologické otázky.

Jednou ze zásadních otázek, která se v textu stále vrací a zaznívá často, je problém literárněteoretického konceptu implicitního čtenáře, a to právě ve vztahu k ustavování (pole?) literatury pro děti a mládež. Zdá se, jako by byl pro autorku implicitní čtenář cestou k uchopení literatury pro děti a mládež i směrem k jejímu definování. Diplomantka uvádí koncept dvojího implicitního čtenáře, který by měl pokrýt základní problém vymezení této literatury, otevírá otázku existence dvojího subjektu na pozici implicitního čtenáře, resp. existence dětského a dospělého implicitního čtenáře. Přistoupíme-li však na to, že implicitní čtenář je konstrukt čtenáře, který odhalí všechna místa v textu, které dekódovat má, pak by dvojí implicitní čtenář byl značně problematický, protože v našem pojetí se nutně musí jednat o jeden subjekt, jenž vyplní všechna (prázdná) místa v textu ideálně. Při práci s dvojím čtenářem by šlo o to, že by jednomu byly určeny určité pasáže, jinému jiné. Chtěla bych se tedy zeptat, jak se s tím vypořádat.

Snad by bylo možné jako ilustraci k této otázce použít analogii s postmoderním literárním textem, který v sobě mísí např. různé žánry a při jehož četbě si na své přijde jak milovník literatury „pokleslejšího“ žánru, tak „znalec“ postmoderní literatury, jedná se o takové úvahy, kdy určitá místa v textu „je mocen“ odhalit právě jen jeden z těchto čtenářů. A běží tu o jednoho, nebo o dva implicitní čtenáře?

Je možné si představit situaci, kdy roli, již má autorka na mysli, může plnit subjekt fiktivního adresáta, jenž je v textu více či méně tematizován v určitých pozicích jako dítě, nebo naopak jako dospělý. Nebo kdy tuto roli plní „reálné čtenářstvo“, když je popisován a analyzován konkrétní akt čtení (nebo i předčítání), čemuž se při diskusi o literatuře pro děti a

mládež pravděpodobně nevyhneme. Obávám se, že v některých pasážích se autorka dostává do úzkých v pojetí implicitního čtenáře, intendovaného čtenáře a fiktivního adresáta textu.

Další otázka k tomuto problému se vztahující, je pak také, zda má smysl vymezovat implicitního čtenáře dětské literatury obecně, není implicitní čtenář spjat s konkrétním textem? Tedy úvahy o něm lze vést buď ve směru obecného teoretického konstruktů, nebo ve vztahu k jednomu konkrétnímu textu. Lze však vymezit implicitního čtenáře pro jistý soubor textů?

V práci je dále rozvíjena úvaha o tzv. intendovaném čtenáři, autorka jej popisuje jako „konstrukt čtenáře v mysli autora“ (s.51), k takto naznačenému se však lze dostat pouze skrze verbalizovaná autorská očekávání na své čtenáře, tedy jinak řečeno, je to popis toho, jak si autoři představují své čtenáře. Velice těžko ale můžeme mluvit o tom, co se odehrává v mysli autorově. Přesto se v kontextu charakterizování různých žánrů počítá s určitou cílovou skupinou textu (intendovaným čtenářem?), např. na základě motivů, témat, způsobu použití jazyka, jenž je předpokládán již samotným ustrojením textu. „Intendovaný čtenář“ jako koncept by tedy pro literaturu pro děti a mládež produktivní byl, ale bylo by třeba původní definici korigovat.

Při čtení práce mi také stále přicházela na mysl otázka, zda by bylo možné literaturu pro děti a mládež promýšlet na základě analogie k literatuře specificky žánrově vymezitelné a zaměřené na určité skupiny čtenářů, jako je např. literatura pro ženy (literatura pro dívky). V rámci těchto úvah se také velmi významně pracuje s představou a charakterizací cílové skupiny, na niž jsou texty zaměřeny především.

V textu se lze setkat také s pojmem „kánon, kanoničnost literatury pro děti“ a s jeho kritickým zhodnocením (s. 19, v pojetí Nikolajevy), protože mi připadalo, že je zde určité místo nedořečenosti, ráda bych se zeptala, jak s tímto pojmem diplomantka v rámci literatury pro děti a mládež pracuje a co si pod ním představuje.

Jak již bylo řečeno na začátku, text je prací teoretizující, kritizuje, nahlíží a problematizuje prostudované koncepce, nejde tedy prvotně o analýzu primární literatury pro děti, prostřednictvím níž by tyto představené koncepty byly „zkoušeny“. Pokud bychom však měli uvažovat o životnosti rozvedených konceptů a jejich dalším rozvíjení, doporučovala bych jako výhled do budoucna prohloubit závěrečnou tezi práce a snažit se ji rozvést na konkrétních případech textů literatury pro děti a/nebo mládež, aby se ukázalo, do jaké míry je s ní možné pracovat a zda zakládá možnost považovat ji za jeden z pilířů vymezení literatury pro děti a mládež.

Toto tvrzení však nikterak neovlivňuje fakt, že text této práce rozhodně a s jistotou splňuje požadavky na diplomové práce kladené. Práce vykazuje rysy sebereflektujícího přístupu a prokazuje schopnost kritického myšlení. Díkce práce nabízí zřetelnou a logickou strukturaci výkladové argumentace a text práce je zřetelně a soudržně strukturován.

Předloženou diplomovou práci **doporučuji k obhajobě** a na základě výše uvedeného ji navrhuji hodnotit známkou **výborně**.

V Praze dne 11. 6. 2015

Mgr. Andrea Králíková, Ph.D.